

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

BOEKBESPREKING

.....

De therapeutische relatie onder de loep

.....

Bespreking van

Anja de Bok (2020). *De therapeutische relatie in de ggz: Tien intieme verhalen uit de spreekkamer van de eerstelijnspsycholoog*. Lannoo Campus. 222 pp., € 29,99. ISBN 9789401473149

ANNELIES VAN REE

Aan de hand van tien verhalen die op duidelijke en humoristische wijze inzicht geven in de behandeling van cliënten binnen een eerstelijnssetting geeft Anja de Bok inzicht in wat er zich afspeelt achter meestal gesloten deuren. Haar specifieke aandacht gaat uit naar de therapeutische relatie. Die wordt in het boek afwisselend beschouwd vanuit het cliëntperspectief en vanuit het perspectief van de therapeut.

Aanleiding tot dit boek was een opmerking van een minister van Volksgezondheid, die ooit zei dat ‘mensen net zo goed een goed gesprek kunnen voeren met de buurvrouw’. Dat niets minder waar is, toont dit boek aan. Het leest als een roman of een bundel korte verhalen, waarbij er per hoofdstuk aanvullingen voor beginnende therapeuten zijn toegevoegd in een andere tekstkleur. Het is in opzet geen wetenschappelijk onderbouwd boek, maar biedt inzicht in wat er binnenskamers gebeurt in een psychologische behandelpraktijk. De verhalen geven zicht op de therapeutische relatie, die echt een heel andere relatie is dan de relatie met de gemiddelde buurman of -vrouw. Af en toe is er in het boek een afslag naar beleid en de druk die psychologen ervaren om zich in hun doorgaans drukke praktijk staande te houden. Er dreigt vermorzeling tussen marktwerking en goede zorg. Daarmee is het ook een boek voor beleidsmakers, die het meer inzicht geeft in de weerbarstige praktijk. De schrijfster heeft hier een duidelijke opinie over en neemt de lezer daarin mee.

De therapeutische relatie is recent maar ook van oudsher een veelbesproken onderwerp. Een van de belangrijke auteurs die aandacht aan dit onderwerp gaf en geeft, is Irvin Yalom (2010). Vanaf de jaren vijftig ontdekte hij dat de therapeutische relatie een van de meest onderscheidende factoren is in het psychotherapeutische werken en denken. In veel van zijn boeken en artikelen besteedt hij er aandacht aan. Juist dat waar iemand zich niet van bewust is, verdient aandacht. Veel van wat cliënten oproepen of inbrengen, heeft een functie. Het is de kracht van de therapeut om hierop te reflecteren. *De therapeutische relatie in de ggz* geeft hier inzicht in. In Nederland is het vooral Anton Hafkenscheid (2021) die benadrukt hoe belangrijk het is dat in een praktijk waarin vaak jonge collega's onder tijdsdruk protocollen moeten uitvoeren, zij de tijd krijgen en nemen om te leren wat het belang is van de therapeutische relatie, maar vooral ook hoe zij die moeten hanteren. Ook in de huidige schematherapie is er al meer aandacht voor dit deel van de behandeling, 'waarbij de therapeut alles moet kunnen bieden wat als tegengif dient voor de oude on-aangepaste schema's' (Young, 2005, p. 193). Recent komen er voorzichtig meer onderzoeken in die richting.

Onderzoek naar matching tussen therapeut en cliënt geeft aan dat daar werkzame factoren in zitten. Afname van een vragenlijst bij start en follow-up blijkt een goede indicatie te geven voor matching, waarmee we meer invloed krijgen op het therapieproces en de werkzame vormen daarin. Vooral de rapportage van de cliënt is hierin richtinggevend. Uit een onderzoek naar matching bij cliënten met depressieve symptomen, dat tot doel had na te gaan hoe uitval meer te voorkomen is, bleek dat de cliënt al na de eerste sessie een bepalende indruk van de therapeut heeft. In dit boek is te lezen hoe de auteur zaken terugvoert naar wat er in de relatie gebeurt en hoe dit het belang van de cliënt kan dienen, ook als het voor beide partijen spannend wordt. Wij hebben allemaal soms *heart sunk patients*. Het is belangrijk om te ontdekken wat dat met ons als therapeut doet en hoe we dit kunnen hanteren in de behandeling.

Kortom, een laagdrempelig en toegankelijk boek over een onderwerp dat centraal zou moeten staan in de psychologische zorg in brede zin.

Annelies van Ree is werkzaam als klinisch psycholoog-psychotherapeut in haar eigen praktijk. *Correspondentieadres*: Psychotherapiepraktijk van Ree, Abcovenseweg 19, 5051PT Goirle. E-mail: praktijkanneliesvanree@gmail.com.

Literatuur

Constantino, M. J., Boswell, J. F., Coyne, A. E., Swales, T. P., & Kraus, D. R. (2021). Effect of matching therapists to patients vs assignment as usual on adult psychotherapy outcomes: A randomized clinical trial. <i>JAMA Psychiatry</i>, 78, 960-969.	Hafkenscheid, A. (2021). <i>De therapeutische relatie</i> (2de druk). Boom. Yalom, I. (2010). <i>Therapie als geschenk</i>. Balans. Young, J. E., Klosko, J. S., & Weishaar, M. E. (2005). <i>Schemagerichte therapie: Handboek voor therapeuten</i>. Bohn Stafleu van Loghum.

.....

*Stemmen als
boodschappers met een
persoonlijke, metaforische
betekenis*

.....

Bespreking van

Marius Romme, Sandra Escher & Dirk Corstens (2021). *Stemmen horen begrijpelijk maken: Een praktische handreiking*. Boom. 383 pp., € 34,95.
ISBN 9789024439652

HANNEKE SCHUURMANS

In *Stemmen horen begrijpelijk maken* zetten Marius Romme, de vorig jaar overleden Sandra Escher en Dirk Corstens uiteen hoe ‘stemmen’ een functie hebben als persoonlijke boodschappers met een ‘metaforische’ of symbolische persoonlijke betekenis. Hierbij is er een verband tussen de stemmen die iemand hoort en diens levensomstandigheden en levensgeschiedenis. Stemmen worden als metafoor gezien voor de manier waarop de omgeving met de stemmenhoorder omgaat. Onderzoeken en verbanden leggen wordt gedaan met behulp van het Maastrichtse Stemmen Horen Interview (MSHI). Op basis van de informatie wordt een ‘construct’ gemaakt, een soort persoonlijk verklaringsmodel. Hierdoor kan stemmen horen begrepen worden vanuit de levensgeschiedenis en kan iemand eigenaar worden van zijn of haar stemmen. Daardoor ontstaat er ruimte om met de stemmen om te gaan, ontstaat er eigen regie en kan er aan onderliggende (sociaal-emotionele) problemen gewerkt worden.

Het boek is geschikt voor een brede doelgroep: stemmenhoorders, mensen die bij hen betrokken zijn, naasten en hulpverleners. In het eerste deel wordt een wetenschappelijke onderbouwing van de inhoudelijke benadering gegeven, en dieper ingegaan op uit onderzoek naar voren gekomen

belangrijke relaties tussen stemmen en levensgeschiedenis. Het tweede deel laat praktisch zien hoe die relatie te analyseren is door middel van het MSHI en een 'construct'. In het derde deel komen verschillende mogelijkheden aan bod om met de stemmen te leren omgaan. Het vierde deel ten slotte beschrijft het vervolg daarop, met een diversiteit aan voorbeelden, zoals lotgenotensteun, traumabehandeling, *Peer-supported Open Dialogue* (een manier om bij psychische crises direct iemands netwerk te betrekken, en om zorgen, wensen, betekenissen en passende deskundige behandelingen open te bespreken), *Voice Dialogue* (een theorie en methode om inzichtgevende gesprekken te voeren met verschillende persoonlijkheidsdelen en die met elkaar in overeenstemming te brengen), maar ook CGT bij psychose (CGTp) en medicatie. Ook alternatieve verklaringen en hulpverlening worden beschreven.

De beschreven wetenschappelijke onderbouwing van de benadering is twijfelachtig. In verschillende hoofdstukken worden op basis van onderzoek met een relatief kleine N tamelijk grote aannamen gedaan (Romme et al., 2009, pp. ii, 350). In plaats van als tentatieve conclusies worden deze gebracht als stellige feiten. Hoewel het genoemde onderzoek – het lijkt om twee studies te gaan – gebaseerd is op interviews, en retrospectief en kwalitatief van aard is, worden er vervolgens wel allerlei cijfermatige conclusies uit getrokken. Zo te zien zijn die conclusies vooral gebaseerd op visuele inspectie en niet op statistische analyses. Her en der in het boek lijkt er naar onderzoek verwezen te worden, maar de betreffende verwijzingen en referenties ontbreken. Tevens worden er interpretaties gedaan die weliswaar aannemelijk lijken, maar die niet onderbouwd zijn. In het hoofdstuk over CGT blijkt dat er in Engeland een drietal studies is uitgevoerd naar Making Sense of Voices (zoals Stemmen Horen Begrijpelijk Maken daar wordt genoemd). Zowel een *case series* (Steel et al., 2019) als een *randomized controlled pilot study* (Schnackenberg et al., 2017) met een klein aantal stemmenhoorders liet gemiddelde tot grote, maar niet-significante effecten zien.

Het hoofdstuk over de wetenschappelijke onderbouwing is rommelig geschreven en moeilijk te volgen. Ook de hoofdstukken in het vierde deel hebben vaak weinig focus, maar snijden tal van thema's aan. Zo wordt in het hoofdstuk over trauma het verschil in visie tussen Agnes van Minnen en Bessel van der Kolk uitgebreid beschreven. In het hoofdstuk over medicatie wordt onder andere een uitstapje gemaakt naar het *drug-centered model* van Joanna Moncrieff (2013). Hoewel de thema's op zich boeiend zijn, wordt deel IV hiermee wel erg breed en is de kern soms moeilijk te vatten.

Mijns inziens is er veel overlap tussen CGT bij psychose (CGTp) en Stemmen Horen Begrijpelijk Maken. De manier van het in kaart brengen van de stemmen, de normaliserende benadering, of betekenisgeving als het verschil tussen 'patiënten' en 'niet-patiënten', zijn vergelijkbare elementen. Ook is er sprake van een vergelijkbare focus: het gaat er niet om de stemmen te laten

verdwijnen, maar om te zoeken naar betekenis en het verbeteren van de relatie met de stemmen (zie bijvoorbeeld: Tolmeijer et al., 2021; van den Berg et al., 2022). Tevens is er overlap in het gebruik van CGT-technieken, zoals stimuluscontrole, toegepaste aandachtsmanipulatie of het cognitief uitdagen van de macht van stemmen. De auteurs zien CGTp echter als iets heel anders, dat ook pas later in het proces ingezet wordt. Zij noemen als verschil dat CGTp zich enkel richt op omgaan met stemmen, waarbij meer controle het doel is, niet verklaren waarom iemand stemmen hoort. Stemmen Horen Begrijpelijk Maken daarentegen werkt met de (symbolische) betekenis van wat de stemmen zeggen. Naar mijn mening is deze aanname die de auteurs doen over CGTp onjuist. Ik zie zelf meer als verschillen dat CGTp niet doet aan psychodynamische ‘duiding’ (de symbolische of metaforische betekenis van de stemmen) en dat de focus meer ligt op de instandhouders in het hier-en-nu. Stemmen Horen Begrijpelijk Maken daarentegen legt veel meer en uitgebreider de focus op het verleden, op symbolische boodschappen en op verbetering van de relatie met de stemmen. Bijzonder is overigens dat wat betreft CGTp de vergelijking wordt gemaakt met een Engels protocol (Morrison, 2017) en niet met Nederlandse protocollen (van der Gaag et al., 2013). Ook lijken de auteurs er de enigszins achterhaalde visie op na te houden dat CGTp zich enkel richt op klinisch herstel (afname van stemmen), in plaats van op een bredere visie op herstel.

In mijn ogen lijkt de in dit boek besproken benadering toch veel op die zoals die vanuit CGTp gekozen wordt – zij het met andere accenten – en kunnen de benaderingen elkaar juist goed aanvullen. Momenteel loopt er een studie waarin ‘making sense of voices’ vergeleken wordt met standaardbehandeling (Longden, Corstens, Morrison et al., 2021; Longden, Corstens, Pyle et al., 2021). Helaas wordt in deze trial de benadering niet met CGTp vergeleken. Wat zou er nu mooier zijn dan een studie waarin Stemmen Horen Begrijpelijk Maken, CGTp en wellicht nog andere vormen (zoals *relating therapy*, waarbij stemmen worden behandeld als mensen met wie iemand een moeilijke interactie heeft; Hayward et al., 2017, 2018) met elkaar vergeleken worden? Vermoedelijk leidt dat tot aanbevelingen welke behandelvorm voor wie het beste werkt.

Hanneke Schuurmans is als klinisch psycholoog en programmaleider verbonden aan GGZ Oost Brabant. Daarnaast is ze bestuurslid van de sectie SAABB, lid van de commissie NJC en van de ledenraad. *Correspondentieadres*: GGZ Oost Brabant, Postbus 3, 5427 ZG Boekel. E-mail: schuurmans@dds.nl.

Literatuur

Hayward, M., Bogen-Johnston, L., & Deamer, F. (2018). Relating Therapy

for distressing voices: Who, or what, is changing? *Psychosis*, 10, 132-141.

Hayward, M., Jones, A.-M., Bogen-Johnston, L., Thomas, N., & Strauss, C.

- (2017). Relating Therapy for distressing auditory hallucinations: A pilot randomized controlled trial. *Schizophrenia Research*, 183, 137-142.
- Longden, E., Corstens, D., Morrison, A. P., Larkin, A., Murphy, E., Holden, N., Steele, A., Branitsky, A., & Bowe, S. (2021). A treatment protocol to guide the delivery of dialogical engagement with auditory hallucinations: Experience from the Talking With Voices pilot trial. *Psychology and Psychotherapy*, 94, 558-572.
- Longden, E., Corstens, D., Pyle, M., Emsley, R., Peters, S., Chauhan, N., Dehmahdi, N., & Morrison, A. P. (2021). Engaging dialogically with auditory hallucinations: Design, rationale and baseline sample characteristics of the Talking With Voices pilot trial. *Psychosis*, 13, 315-326.
- Moncrieff, J. (2013, November 21). *Models of drug action*. <https://joannamoncrieff.com/2013/11/21/models-of-drug-action>
- Morrison, A. P. (2017). A manualised treatment protocol to guide delivery of evidence-based cognitive therapy for people with distressing psychosis: Learning from clinical trials. *Psychosis*, 9, 271-281.
- Romme, M., Escher, S., Dillon, J., Corstens, D., & Morris, M. (2009). *Living with voices: 50 stories of recovery*. PCCS Books.
- Schnackenberg, J., Fleming, M., & Martin, C. R. (2017). A randomised controlled pilot study of Experience Focused Counselling with voice hearers. *Psychosis*, 9, 12-24.
- Steel, C., Schnackenberg, J., Perry, H., Longden, E., Greenfield, E., & Corstens, D. (2019). Making sense of voices: A case series. *Psychosis*, 11, 3-15.
- Tolmeijer, E., Hardy, A., Jongeneel, A., Staring, A. B. P., van der Gaag, M., & van den Berg, D. (2021). Voice-hearers' beliefs about the causes of their voices. *Psychiatry Research*, 302, 113997.
- van den Berg, D., Tolmeijer, E., Jongeneel, A., Staring, A. B. P., Palstra, E., van der Gaag, M., & Hardy, A. (2022). Voice phenomenology as a mirror of the past. *Psychological Medicine*, 1-9. <https://doi.org/10.1017/S0033291721004955>
- van der Gaag, M., Staring, T., van den Berg, D., & Baas, J. (2013). *Gedachten uitpluizen: Cognitief gedragstherapeutische protocollen bij psychotische klachten* (3de druk). Stichting Cognitie en Psychose.